

Мамедов С. А., аспірант, НУБГП

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

У статті розкриваються сутність та зміст механізмів державного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів в умовах глобалізації економіки. Встановлено роль державного регулювання регіонального розвитку як цілеспрямовану діяльність органів державної влади з дослідження внутрішніх потенційних можливостей регіону з метою оптимального вибору шляху розвитку з урахуванням загальнонаціональних інтересів. Розкрито сутність поняття регіональна стратегія розвитку.

Ключові слова: *державне регулювання, регіональні стратегії розвитку, механізми державного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів.*

The essence and meaning of mechanisms of state regulation of social and economic regional development in a globalizing economy are determining. The article reveals. The role of state regulation of regional development as purposeful activity of public authorities from study of internal opportunities of region is established. The essence of the notion in a regional development strategy. The essence of the definition from regional development strategy is determining.

Keywords: *government regulation, regional development strategies, the mechanisms of state regulation of social and economic development of the region.*

Постановка проблеми. Територіальна цілісність країни й ефективне функціонування соціально-економічного комплексу кожного регіону в тісній взаємодії з іншими регіонами – альфа і омега регіональної політики нашої держави, яка повинна враховувати загальнонаціональні потреби і інтереси. Регіональна політика, за визначенням М. Долішнього [1] – це чітко окреслені «правила гри» в стосунках між державою та регіонами, які б, з одного боку, регламентували її вплив на регіональні процеси, а з іншого – визначали норми поведінки самих регіонів. Успішне здійснення соціально-економічних перетворень в Україні значною мірою залежить від раціонального поєднання загальнодержавних інтересів з інтересами й особливостями регіонів.

Проблема знаходження оптимального балансу між об'єктивною тенденцією до перебирання багатьох повноважень регіональними та місцевими органами влади, залучення до цього процесу бізнесу та громадськості і, водночас, потребою для держави регулювати економічний, соціальний та екологічний стан території країни, забезпечувати достатні фінансові ресурси

для підтримки збалансованого розвитку регіонів, є досить дискусійною у середовищі політиків, управлінців та фахівців-регіоналістів. Насамперед, це пов'язано з вирішенням такого актуального завдання, як чітке визначення засад державного управління на регіональному рівні, методів і меж втручання в ту чи іншу сферу життя регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Це, найскладніше питання, проаналізовано у працях Г. Атаманчука, З. Варналія, М. Долішнього, Л. Зайцевої, В. Козбаненка, В. Мамонової, П. Надолішнього, Н. Нижник, О. Оболенського, В. Симоненка, Д. Стеценка, В.Цветкова та інших. Слід зазначити, що і поняття державне регулювання регіонального розвитку всебічно висвітлено вітчизняними науковцями В. Керецманом, О. Коротич, Л. Масловською, Н. Нижник, Т. Уманець. Однак поняття та зміст механізмів державного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів в умовах глобалізації економіки висвітлені недостатньо і потребують поглибленого опрацювання на теоретичному та методологічному рівнях.

Постановка завдання. Мета цієї статті – дослідити місце та роль держави у соціально-економічному розвитку регіонів в умовах глобалізації економіки.

Виклад основного матеріалу. Ретельний аналіз вищезазначених наукових праць показав, що проблема державного регулювання регіонального розвитку є системною, такою, що синтезує і політичний, і соціальний, і економічний та інші виміри. Важливим є змістовне наповнення самого терміну «державне регулювання»: чи воно пов'язане з прямим адмініструванням процесів, що відбуваються на регіональному рівні, як це і досі практикується в Україні; чи утверджує нову роль державної влади, що полягає у створенні умов для розкриття потенційних можливостей розвитку самих регіонів.

Державне регулювання може вважатися ефективним лише за умов його співвідносності з процесами соціально-економічного розвитку регіону. Виходячи з цього, дослідження процесів державного регулювання повинно проводитись в такій послідовності [2]: формування чітких теоретичних уявлень щодо процесів соціально-економічного розвитку регіону; установлення факту щодо необхідності державного регулювання соціально-економічним розвитком регіону; окреслення сфери державного впливу, тобто вибору процесів, які мають бути врегульовані; вибір адекватних управлінських впливів (що мають відповідне організаційно-ресурсне забезпечення).

Регіон одночасно є складовою частиною країни із внутрішніми та зовнішніми зв'язками і з внутрішнім механізмом відтворення, яка має, крім загальних властивостей (територія, господарська цілісність, зв'язок з державним комплексом) ще специфічні риси: власні регіональні умови відтворення валового суспільного продукту, основних фондів, робочої сили та розподілу регіональних трудових ресурсів, формування доходів населення та їх товарного забезпечення, джерела капіталовкладень та витрат на утримання невиробничої сфери з тільки їй притаманними виробничо-господарчими та істо-

рично-культурними традиціями [3]. Гострота і характер поєднання різних проблем, сконцентрованих на певній території, відображають специфіку того або іншого регіону.

Для вирішення проблем регіонального розвитку В. Ю. Кецерман запропонував систему заходів щодо посилення дії механізму державного регулювання розвитку регіону, яка передбачає наступне [1]: впровадження нових форм господарювання; одним з основних напрямів реформування розвитку регіону в сучасних умовах є, подальший розвиток економічної самостійності основних виробничих одиниць та їх досконалий контроль з боку держави; зміцнення і подальший розвиток міжгалузевої і міжрегіональної координації в інтересах підвищення ефективності розвитку регіону; формування стратегій розвитку регіону з розробкою економічно-обґрунтованих планів їх реалізації у рамках регіональних цільових програм соціально-економічного розвитку. Тобто, на регіональному рівні держава покликана не тільки управляти, що пов'язано з прямим адмініструванням процесів, а й здійснювати регулюючий вплив на розвиток, вибираючи методи і межі втручання в ту чи іншу сферу життя регіону. Першочерговою умовою ефективного регіонального управління є дотримання принципу субсидіарності. Ідеальною є схема – держава регулює за допомогою законодавчих актів і надає ресурси, а регіони діють, максимально використовуючи внутрішні ресурси.

Отже, державне регулювання регіонального розвитку – це цілеспрямована діяльність органів державної влади з дослідження внутрішніх потенційних можливостей регіону, властивих йому тенденцій розвитку з метою оптимального вибору оптимального шляху розвитку з урахуванням загальнонаціональних інтересів на основі принципу територіальної диференціації пріоритетів розвитку.

До завдань державного регулювання регіонального розвитку, що потребують нагального вирішення, можна віднести: збалансування загальнодержавних, регіональних і місцевих цілей та ресурсів функціонування і розвитку регіонів; визначення й узгодження пріоритетів регіонального розвитку; співробітництво та взаємна відповідальність центральних, регіональних і місцевих органів влади та інших суб'єктів у розв'язанні завдань регіонального розвитку.

Для вирішення окреслених завдань першочерговим є узгодження інтересів, по-перше, владних структур різного рівня та походження (держави, місцевого самоврядування, інших інституцій); по-друге, громадського та приватного секторів. Водночас, без досягнення консенсусу інтересів на рівні регіону досить примарною здається перспектива їх акумуляції на національному рівні. Відповідно, забезпечити соціально-економічний розвиток регіону можливо лише за умови оптимального співвідношення функцій адміністрування і регулювання та узгодження цілей, інтересів і ресурсів органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. Тобто, мова йде про вирішення проблеми взаємоузгодженості між діями органів влади.

Ефективність дії сучасних механізмів державного регулювання регіонального розвитку (програмування розвитку окремих регіонів, регулювання міжбюджетних відносин, запровадження спеціального режиму інвестування, централізовані капіталовкладення та інвестиційні субвенції, регулювання транскордонного та прикордонного співробітництва тощо) стримується внаслідок: недосконалості нормативно-правової та інституційної бази державної регіональної політики (немає чіткого розмежування сфер повноважень та відповідальності між органами виконавчої влади різних рівнів та органами місцевого самоврядування відносно регіонального та місцевого розвитку), що спричиняє несистемність її реалізації та неузгодженість дій владних структур; відсутності на даному етапі належних механізмів координації: з одного боку, середньо- та довгострокової політики центральних органів виконавчої влади між собою щодо конкретної території; з іншого – між ними та регіональними органами публічної влади в узгодженні цілей та пріоритетів розвитку на державному, регіональному і місцевому рівнях; невідповідності фінансових і економічних можливостей цілям розвитку, що призводить і в подальшому до територіального розпорошення державних та регіональних ресурсів, їх неефективного використання; невизначеності механізму формування місцевих бюджетів на основі гарантованих державою соціальних стандартів надання послуг населенню незалежно від місця його проживання; відсутністю фактичного стратегічного планування в Україні, що призводить до спонтанних дій і неадекватних (конкретній ситуації) рішень.

Враховуючи попередній вітчизняний досвід реалізації перших етапів економічної і адміністративної реформ, при вирішенні зазначених проблем, необхідно перенести увагу на посилення самостійності регіонів, створення нормальних макроекономічних умов для їх функціонування та розвитку. Нагальною є самоорганізація «знизу» при формуванні стратегічних планів «згори», тобто регіональна стратегія має формуватися і реалізовуватися на регіональному рівні відповідно з сформульованими державою цільовими орієнтирами розвитку. Водночас треба враховувати і таку принципову вимогу – фундаментом регіонального розвитку має стати самостійність регіонів стосовно визначення цілей свого розвитку та можливості фінансування заходів для їхньої реалізації передусім за рахунок власних джерел та залучення інвестицій.

Визначення пріоритетів і перспектив, адекватне формування цілей розвитку кожного конкретного регіону з урахуванням наявного ресурсного забезпечення потребує запровадження стратегічного підходу до державного регулювання регіонального розвитку. Стратегічний підхід до регіонального розвитку: допомагає свідомо уявити, що і навіщо робити, чого не треба робити; орієнтує на осмислення регіонального розвитку крізь призму головної мети; розглядає територію в контексті її зовнішнього середовища; забезпечує плюралізм підходів, співробітництво для узгодження інтересів; виділяє істотне у всьому комплексі проблем; поєднує найважливіші та різнотермі-

нові цілі, політики і програми в єдине ціле; розкриває взаємозалежність дій; створює передумови оптимізації організаційної структури.

Висновки. Отже, стратегічний підхід – це процес забезпечення узгодженості дій різних гілок влади шляхом неперервного взаємного спілкування «згори-вниз» та «знизу-вгору» в межах підпорядкування, відповідальності та звітності.

Підсумовуючи зазначимо, що *регіональна стратегія розвитку* – це засіб спрямованості (визначення моделей) регіонального розвитку, методологічною основою якої є стратегічне планування. Запровадження стратегічного планування регіонального розвитку в Україні потребує вдосконалення теоретико-методологічної бази на основі аналізу зарубіжного і вітчизняного досвіду, що дозволить вирішити низку актуальних проблем державного регулювання регіонального розвитку, зокрема проблему узгодженості дій різних гілок влади та адекватності цілей розвитку можливостям і наявним ресурсам.

Наприкінці слід відзначити, що завдання стратегічного планування регіонального розвитку не обмежуються визначенням перспективних напрямів. Вони передбачають програму конкретних дій регіональної влади у сфері організаційного та ресурсного забезпечення реалізації регіональних стратегічних пріоритетів. Враховуючи те, що розробка стратегій не є відокремленою ланкою діяльності регіональної влади, дослідження процесу стратегічного планування регіонального розвитку необхідно зосередити на вдосконаленні механізмів реалізації регіональних стратегій, що мають бути побудованими на основі оптимізації взаємодії місцевої влади, суб'єктів господарювання та населення регіонів.

Список використаних джерел

1. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : монографія / за ред. З. С. Варналія. – К. : НІСД, 2007. – 768 с.
2. Енергоефективність як ресурс інноваційного розвитку: Національна доповідь про стан та перспективи реалізації державної політики енергоефективності у 2008 році / С. Ф. Єрмілов, В.М. Геєць, Ю. П. Яценко, В. В. Григоровський, В. Е. Лір та ін. – К. : НАЕР, 2009. – 93 с.
3. Заставецька О.В. Комплексний економічний і соціальний розвиток території: теоретичні і методичні основи дослідження / О.В. Заставецька. – Тернопіль, 1997. – 235 с.
4. Немец Л. Н. Устойчивое развитие: социально-географические аспекты (на примере Украины) : монографія / Л. Н. Немец. – Харьков, 2003. – 383 с.
5. Романюк С. А. Політика регіонального розвитку в Україні: сучасний стан і нові можливості : монографія./ С. А. Романюк – К. : УАДУ, 2001. – 112 с.